

**Ankara Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Adalet MYO**

Adalet Programı

Mali Hukuk Bilgisi Dersleri

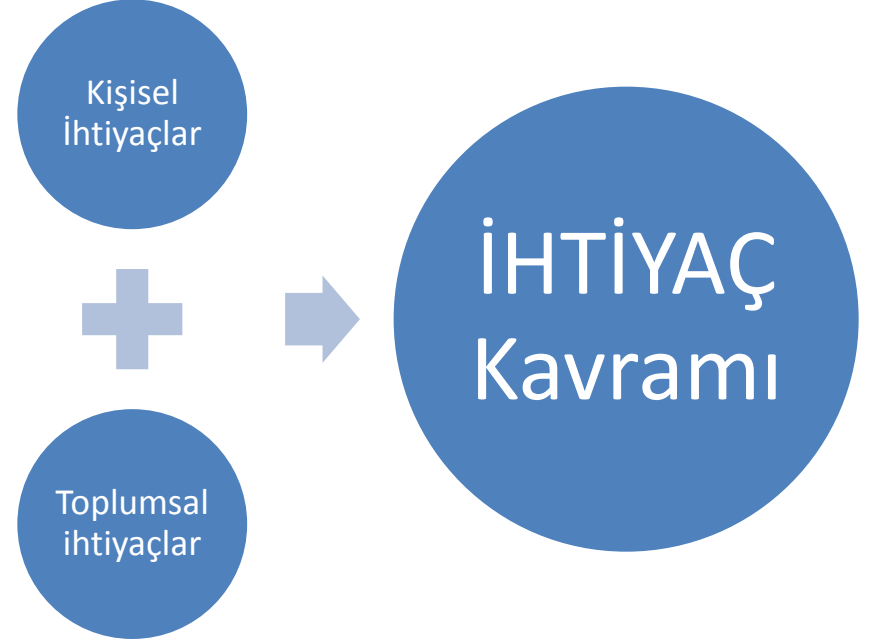

ÜNİTE I

**KAMU EKONOMİSİ,
KAMU MALİYESİ,
MALİ HUKUK**

İhtiyaç-Gereksinim Kavramı-1

- İhtiyaç: İnsana, tatmin edildiğinde haz, tatmin edilmediğinde ise elem ve acı veren histir.
- İnsan ihtiyaçları kişisel ve toplumsal olmak üzere ikiye ayrılır.
- Hangi türde olursa olsun ihtiyaçlar çok sayıda ve sınırsızdır.

İhtiyaç-Gereksinim Kavramı-2

- Kişisel ihtiyaçlar: Bireyseldir. Fizyolojik ve psikolojik olabilir. Örneğin giyinmek, yemek-içmek gibi. Bu ihtiyaçlar piyasa ekonomisinde özel sektörcü serbest biçimde arz-talep ilişkisi çerçevesinde giderilir.

İhtiyaç-Gereksinim Kavramı-3

- Kamusal (toplumsal) ihtiyaçlar: İnsanların toplum halinde yaşamasından doğan ihtiyaçlardır. Bunlar özel kesimdeki ihtiyaçlara temelde benzese de özü itibariyle bunlardan farklıdır. Kamusal ihtiyaçların nasıl karşılanacağı ve finanse edileceği, bunların ne kadarının tatmini gerektiği gibi soruların cevapları özel kesimce verilemez. Bu nedenle kamusal ihtiyaçların kamu kesimince karşılanması gerekir. Kamu kesimini de esas olarak devlet oluşturur.

Kaynak Kavramı

- Kaynak, insanların gereksinimlerini toplum içinde karşılayabilecek mal ve hizmetleri üretmek için gerekli mevcut sermaye, emek, doğa ve müteşebbis gibi faktörlerdir.
- Bir işletmenin faaliyetini başlatması ve devam ettirebilmesi için gerekli para, kredi gibi mali varlıklar en önemli kaynaklar arasında yer alır.
- İhtiyaçlara göre kaynaklar daima daha az sayıda ve kıttır.

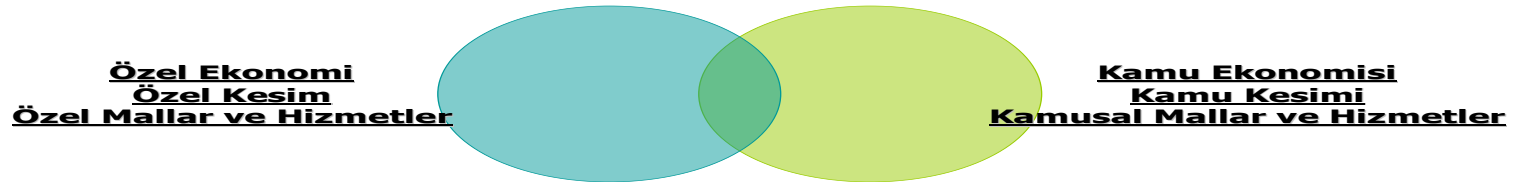
Ekonomi

- Ekonomi bir toplumda kıt kaynaklar ile sınırsız gereksinimlerin karşılanması sorununa (kıt kaynaklar sorunsalı) çözüm arayan bir sosyal bilim dalıdır.
- Ekonominin amacı kıt kaynakların etkin kullanımı sureti ile mevcut ve sınırsız ihtiyaçların en uygun (optimum) biçimde giderilmesidir.

Ulusal Ekonomi

- Ulusal ekonomi ile dünya üzerindeki her toplumun-ulusun ve ülkenin oluşturduğu ekonomik birim kastedilir.
- Ulusal ekonomiler özel ekonomi ve kamu ekonomisi adı altında iki kesimden oluşur.

ULUSAL EKONOMİ

Özel Ekonomi, Özel Ekonominin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Özel Kesim ile Özel Mal ve Hizmetlerin Özellikleri 1

- Ulusal ekonominin özel mal ve hizmetlerin üretim ve tüketimi ile ilgili olarak faaliyette bulunan kesimidir.
- Özel ekonominin kendine özgü bir işleyiş süreci ve buna dair kural ve ilkeleri vardır.
- Özel mal ve hizmetler, kişilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik mal ve hizmetlerdir.
- Özel mal ve hizmetlerde fayda tespit edilebilir ve bölünebilir nitelik taşır. Diğer bir deyişle kimin bu mal hizmetlerden ne kadar bir yarar sağladığı kolayca saptanabilir.
- Özel ekonomide üretilecek özel mal ve hizmetlerin niteliği ve niceliği arz ve talebe göre belirlenir.
- Özel mal ve hizmetlerden yararlanmak ancak bir bedel ödenmesi karşılığında söz konusu olabilir, bu tür mal ve hizmetlerden bedelsiz yararlanma söz konusu olamaz. Bedel ise arz ve talep dengesine göre oluşan piyasa fiyatıdır.

Özel Ekonomi, Özel Ekonominin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Özel Kesim ile Özel Mal ve Hizmetlerin Özellikleri 2

- Özel mal ve hizmetlerde dışsallık söz konusudur.
- *Dışsallık (externality) bir malın üretimi veya tüketiminin o malın üreticisi veya tüketicisi dışındaki üçüncü kişilere bir yarar sağlaması veya bir maliyet yüklemesi durumudur. Bireylerin ve/veya kurumların iktisadi davranışları; başkalarının ekonomik seçimlerinin sonuçlarını (çıkarlarını, faydalarını) olumlu/olumsuz etkilediği hallerde dışsallık söz konusu olur.*
- Özel ekonomide bir kimsenin üretim veya tüketimi başkalarının üretim veya tüketimini etkiler. Diğer bir deyişle özel ekonomide bir ekonomik birimin üretim özellikle de tüketim kararı veya faaliyeti bir başka ekonomik birimin iktisadi durumuna doğrudan veya dolaylı etki yapabilir. Örneğin Bir kimsenin bir mal veya hizmeti tüketmesi başkalarının bu malı veya hizmeti tüketmelerine engel olur.
- Özel ekonomide kapasite sınırı görece dardır.
- Özel ekonominin faaliyet konusu olan özel mal ve hizmetler kural olarak özel kesim teşebbüslerince üretilir ancak kamu kesimi teşebbüsleri de bunu gerektiren sebepler varsa özel mal ve hizmet üretebilirler.

Özel Ekonomi, Özel Ekonominin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Özel Kesim ile Özel Mal ve Hizmetlerin Özellikleri 3

- Özel kesimde eğer tam rekabet koşulları mevcutsa, neyin, ne kadar üretileceğine piyasa karar verir.
- Özel ekonomide üreticiler kâr maksimizasyonunu, tüketiciler ise fayda maksimizasyonunu amaçlar.
- Özel kesimde tüketiciler, piyasaya satın alma güçleri oranında egemendirler. Bir malın talebi artarsa fiyatı da yükselir. Uzun vadede piyasaya başka firmalar girmezse, mevcut firmalar piyasaya daha çok ürün aktarır; böylece arz-talep dengesi kendiliğinden oluşur. Piyasada tam rekabet söz konusu ise; firma, marjinal maliyet (MM), marjinal gelire (MG) eşit oluncaya kadar üretim yapar. Özel mal ve hizmetler arz ve talep dengesine göre oluşan piyasa fiyatı üzerinden satılır.
- Özel mallardan sadece bedelini ödeyen yararlanabilir. Bedel ödemeyenler ise özel mal ve hizmetlerden yararlanamazlar. Özel ekonomi bedavacılığı kabul etmez.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

1

- Ekonomik faaliyetler temelde üretim ve tüketim faaliyetleri biçiminde gerçekleştirilmektedir.
- Devlet Anayasa uyarınca topluma ve toplumu oluşturan bireyler ve topluluklarına karşı bazı görevler üstlenmiş olup bu görevler kamu hizmetleri sunulmak sureti ile yerine getirilir.
- Kamu hizmetleri sunabilmek için devlet üretim ya da tüketim yapmak zorundadır. Bu bağlamda devlet kamusal mal ve hizmet üretimi için üretim ve tüketim yapar. Bunun için ise gelir elde edilmesi veya gider yapılması gerekir.
- Devletin mali boyutu önemli tutarlara ulaşan ekonomik faaliyetleri kamu ekonomisinin inceleme konusunu oluşturur.
- Ulusal ekonominin kamusal mal ve hizmetlerin üretim ve tüketimi ile ilgili olarak faaliyette bulunan kesimidir.
- Kamu ekonomisinin de kendine özgü bir işleyiş süreci ve buna dair kural ve ilkeleri vardır.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

2

- Kamusal mal ve hizmetler toplu halde birlikte yaşamaktan kaynaklanan kamusal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik mal ve hizmetlerdir.
- Kamusal mal ve hizmetlerde (özellikle de mutlak-tam kamusal mal ve hizmetlerde) fayda tespit edilemez ve bölünemez. Diğer bir deyişle kimin bu mal hizmetlerden ne kadar bir yarar sağladığı saptanamaz. Sadece yarı kamusal mal ve hizmetler bakımında kamusal faydanın yanı sıra bireysel fayda da söz konusu olduğu için fayda kısmen bölünebilir ve tespit edilebilir.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

3

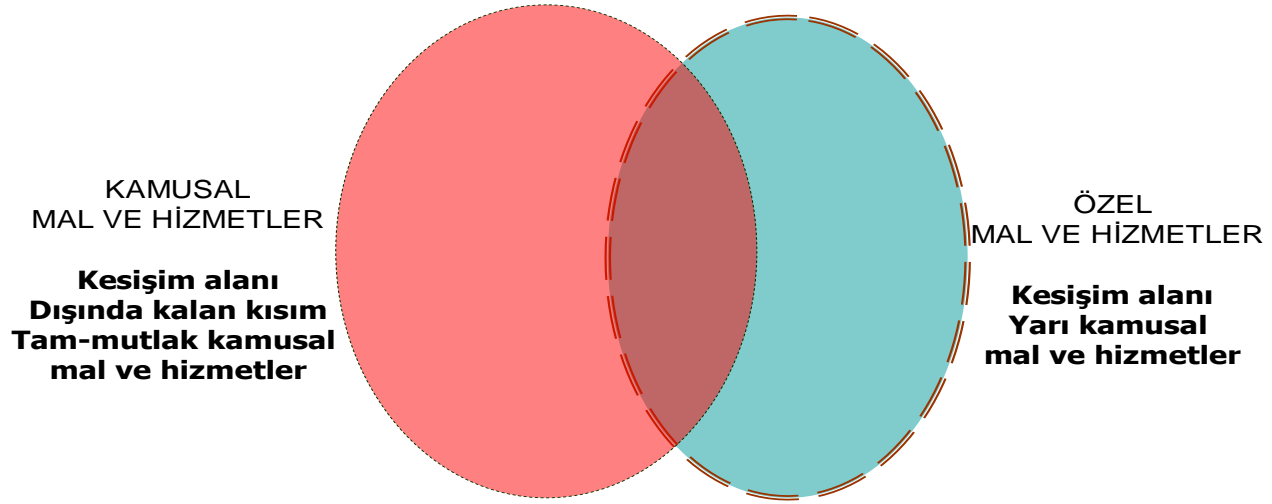
- Kamu ekonomisinde kamusal mal ve hizmet üretiminin niteliği ve niceliğini siyasal kararlar belirler. Siyasi iktidar sahipleri kamu yararı doğrultusunda bu konuda bir belirleme yaparlar.
- Fayda bölünüp tespit edilemediği için kamusal mal ve hizmetlerden yararlanmak kural olarak bir bedelsizdir. Ancak kamusal mal ve hizmetlerin üretimi ciddi maliyetler gerektirir. Kamusal mal ve hizmet üretiminin finansmanını kamu ekonomisine özgü kaynaklar ile sağlanır. Bu kaynaklara kamu gelirleri adı verilir. Bu gelirlerin pek çoğu kamu gücüne dayalı olarak toplanır. Vergiler bu tür kamu gelirlerinin en önde gelenidir.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

4

- Kamusal mal ve hizmetlerde de dışsallık söz konusudur. Ancak bu dışsallık özel mal ve hizmetlerden farklıdır. Kamu ekonomisinde kapasite sınırları içinde kalmak koşulu ile bir kimsenin üretim veya tüketimi kural olarak başkalarının üretim veya tüketimini etkilemez ve engellemez.
- Kamu ekonomisinde kapasite sınırları daha yüksektir.
- Kamu ekonomisinde tüketime arz bireysel değil toplucadır ve tüketicilerin faydaları da birbirine eşittir.
- Kamu ekonomisinin faaliyet konusu olan kamusal mal ve hizmetler sadece kamu kesimi teşebbüsleri tarafından üretilebilir. Yarı kamusal mal ve hizmetlerin ise kamu kesimi teşebbüslerinin yanında özel kesim teşebbüsleri tarafından da üretilmesi mümkündür.

Kamusal mal ve hizmet çeşitleri

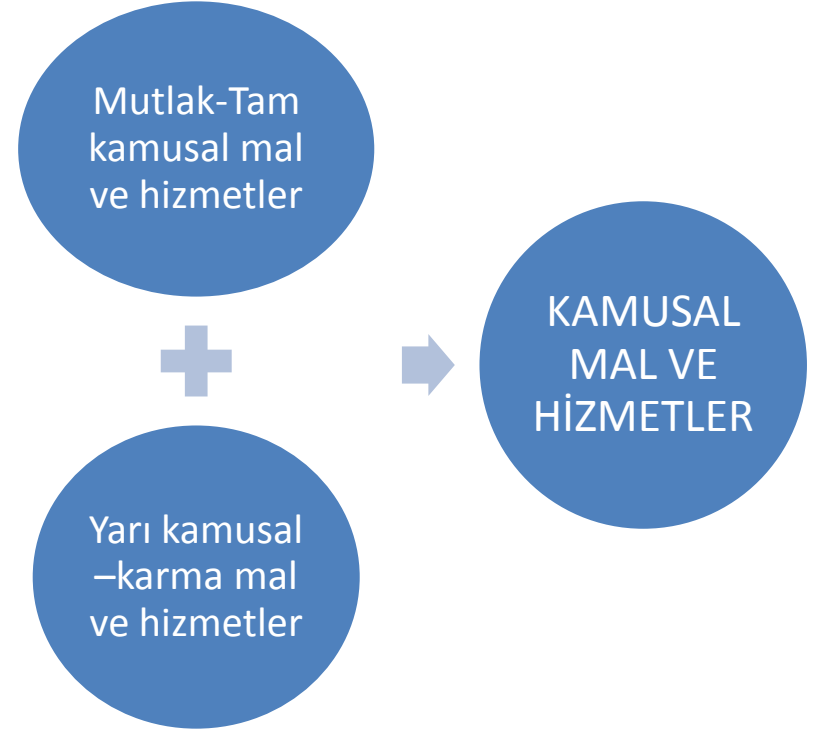

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

5

- Kamusal mal ve hizmetler toplu halde birlikte yaşamaktan kaynaklanan kamusal ihtiyaçların karşılanmasına yönelik mal ve hizmetlerdir.
- Kamusal mal ve hizmetler tam-mutlak kamusal mal ve hizmetler ile yarı kamusal mal hizmetler-karma mal ve hizmetler olmak üzere ikiye ayrılırlar.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

6

- Tam kamusal mal ve hizmetler toplumun tümünün ortak ve eşit kullanımına konu olan kamusal mal ve hizmetlerdir.
- Bu tür kamusal mal ve hizmetler bölünemez faydalar yaratır. Bu mal ve hizmetlerden kimin ne kadar yararlandığının tespiti mümkün değildir. Bunlar daha kamusal fayda sağlar.
- Tam kamusal mal ve hizmetlerin herhangi biri tarafından tüketilmesi başkalarının bunları tüketmesine engel teşkil etmez. Dolayısı ile bunları için bir bedel tespit olunamaz ve bunlar pazarlanamaz.
- Bu mal ve hizmetlerden kural olarak bedelsiz yararlanılır. Bu yüzden de bunlar sadece kamu kesimi tarafından kamu ekonomisine özgü finansman enstrüman ve teknikleri (vergiler ve vergilendirme gibi) kullanılarak üretilebilir.
- Milli savunma hizmetleri tam-mutlak kamusal mal ve hizmetlerdendir.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

7

- Yarı kamusal-karma mal ve hizmetler toplumun belli bir kesiminin ortak ve eşit kullanımına konu olan kamusal mal ve hizmetlerdir.
- Bu tür kamusal mal ve hizmetler kısmen bölünebilir faydalar yaratır. Bu mal ve hizmetlerden kimin ne kadar yararlandığının tespiti kısmen mümkündür. Bunlar daha kamusal faydanın yanında bireysel fayda da sağlar.
- Yarı kamusal mal ve hizmetlerin herhangi biri tarafından tüketilmesi başkalarının bunları tüketmesine kural olarak engel teşkil etmez. Ancak bu mal ve hizmetlerin kapasiteleri görece sınırlıdır. Dolayısı ile bunları için bir bedel tespiti ve pazarlanmaları kısmen mümkündür.
- Bu mal ve hizmetlerden bir bedel yararlanılır. Bu yüzden de bunlar kamu kesimi yanında özel kesim tarafından da üretilebilir. Ancak bu bedel hizmetin tam maliyetini oluşturamaz. Zira bu hizmetler birey yanında topluma da fayda sağlamaktadır. Yarı kamusal mal ve hizmetlerin finansmanı yine kamu ekonomisine özgü enstrüman ve teknikler (örneğin harçlar ve harçlandırma) ile sağlanır. Veya sağlanan kamusal fayda nedeni ile devlet bunların üretimin mali açıdan teşvik eden tedbirler alır.
- Yükseköğretim hizmetleri yarı kamusal-karma nitelikte mal ve hizmetlerdendir.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

8

- Kamusal mal ve hizmetlerin üretim miktarının ayarlanmasında ölçü talep değildir. Burada siyasal süreç işler, siyasal tercihler doğrultusunda üretim miktarı belirlenir.
- Demokratik bir rejimde iktidar keyfi biçimde siyasal karar alamaz, siyasal kararların alınmasında seçmenlerin talepleri dikkate alınır. Siyasal tercih ve kararları seçmenlerin talepleri belirler. Kişiler, siyasi partilerin kendilerine sunduğu seçim programlarına göre seçimlerde oy kullanırlar. Seçim zamanı geldiğinde seçmen, kendisine en iyi hizmeti vereceğini düşündüğü siyasal partiye oy verir.
- Görüldüğü üzere kamu kesiminde geçerli olan sistem, piyasa talebine dayanan özel kesime benzemekle birlikte çok daha demokratiktir. Burada her vatandaşın bir oyu vardır. Seçme hakkı ise genel bir hak olup kişinin alım gücüne bağlı değildir. Oysa özel kesimde tüketiciler alım güçleri oranında sistemde söz sahibi olurlar. Özel kesimde talep alım gücüne göre belirlenerek piyasa üretimi yapılır. Kamu kesiminde ekonomik alanda yapılacak faaliyetlerin programını hazırladığı bütçeler vasıtası ile siyasal iktidar kesinleştirir. Bütçe kanununda hangi hizmetlerin hangi kapsamda karşılanacağı belirlenir. Kamu kesiminde, mümkün olduğu kadar çok kişinin hizmetten yararlanması istenir.

Kamu Ekonomisi, Kamu Ekonomisinin İşleyişine Dair İlke ve Esaslar, Kamu Kesimi ile Kamusal Mal ve Hizmetlerin Özellikleri

9

- Siyasi rejimleri ne olursa olsun bütün ülkelerde kamu kesimi ve özel kesim ekonomide bir arada faaliyette bulunur.
- Gerek kamu kesimi gerekse de özel kesim kıt olan kaynakları kullanarak insan ihtiyaçlarını gidermeye çalışır.
- Kamu ekonomisinde mevcut kıt kaynaklarla var olan kamusal ihtiyaçları gidermeye yönelik mal ve hizmet üretimi siyasal süreç ve tercihler doğrultusunda bütçe çerçevesinde ve vergilendirme aracılığıyla söz konusu olur. Bütçe, siyasal bir süreçtir.
- Özel ekonomide mevcut kıt kaynaklarla var olan özel ihtiyaçları gidermeye yönelik mal ve hizmet üretimi ise serbest piyasa mekanizması kuralları doğrultusunda piyasa fiyatı karşılığında gerçekleşir. Piyasa mekanizmasında ise siyasal süreç değil ekonomi kuramı rol oynar.

Kamu Maliyesi

- **Kamu Maliyesi**: Kamu maliyesi, **devletin mali alandaki gider yapma ve gelir toplama biçimindeki faaliyetlerini inceleyen sosyal bilim dalıdır.**
- Kamu maliyesinin inceleme ve faaliyet alanını iki temel sorun oluşturur:
- 1. Kamusal ve yarı kamusal mal ve hizmetlerin üretiminde finansman-kaynak sorunu-kamu gelirleri
- 2. Kamusal ve yarı kamusal mal ve hizmetlerin topluma arzı sorunu-kamu giderleri
- Maliye biliminin kendisine özgü bir konusu hem de kendisine özgü bir metodu vardır. Dolayısıyla maliye ayrı bir bilim dalı sayılır.
- Maliyenin inceleme konusunu oluşturan mali olayların geçmişi devletin ortaya çıktığı zamanlara kadar gider. Devlet önce kendi bekasını sağlamak sonra da topluma ve toplumu oluşturan bireylere karşı anayasa ile yüklenmiş olduğu görevleri yerine getirmek için mali faaliyetlerde bulunmak gelir toplamak ve harcama yapmak zorunda kalmıştır.
- Maliye bilimi iktisat-ekonomi, siyaset bilim, sosyoloji, psikoloji gibi birçok diğer dalıyla yakın ilişki içindedir.

Mali Hukuk 1

- Maliye-Hukuk İlişkisi:
- Birey ile birey, birey ile devlet, devlet ile devlet arasındaki ilişkileri düzenleyen objektif, sürekli, genel, gayrişahsi nitelikteki kurallar bütününe hukuk adı verilir.
- Devlet ve birey arasındaki ilişkileri kamu hukuku düzenler. Maliye ile hukukun etkileşimi mali hukuku ortaya çıkarır. Mali hukuk kamu hukukunun bir alt dalıdır.
- Mali olayların hukuki çerçevesini mali hukuk kuralları çizer. Mali olaylar mali hukuk kuralları çerçevesi içinde cereyan eder. Mali hukuk kuralları mali olayların ne şekilde yürütüleceğini ve denetleneceğini belirler.
- Mali hukuk sadece devletin harcamalarını değil, borçlanmasını, gelirlerini, bütçeyi bir başka deyişle tüm mali olayları kapsar.
- Hukuk Devleti İlkesi: Anayasa madde 2'de cumhuriyetin temel nitelikleri düzenlenmiştir. Buna göre Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliklerinden biri de hukuk devleti olmaktır.
- Hukuk devletinin ne olduğu Anayasa'da tanımlanmamış bu tanım yargıya bırakılmıştır.
- Hukuk devleti, en genel tanımıyla, toplumun tümü nazarında en üstün değer hukuk olduğu, yönetilenler kadar yönetenlerin de hukuk kuralları ile bağlı olduğu bir rejimdir.

Mali Hukuk 2

Kamu
Maliyesi

Hukuk

MALI
HUKUK

Mali Hukuk 3

- Mali Hukuk: Hukuk devleti ilkesi uyarınca mali alandaki faaliyetleri de dahil olmak üzere devletin tüm faaliyetleri hukuk kurallarına uygun biçimde gerçekleştirilmelidir. Buna göre kamu gelirlerinin toplanması ve kamu giderlerinin yapılması da belli bir düzen dahilinde hukuk kuralları uyarınca söz konusu olmalıdır.
- Mali hukuk devletin kamu maliyesine dair faaliyetlerini düzenleyen hukuk kuralları bütünüdür.
- Kamu hukukunun bir alt dalı konumunda bulunan mali hukuk kendi içinde iki temel dala ayrılır:
  - Kamu Gelirleri (cebri veya iradi) Hukuku
  - Kamu Harcamaları Hukuku
- Ayrıca her iki dalın uygulanmasına dair BÜTÇE HUKUKU da mali hukukun bir parçasını oluşturur.

Mali Hukuk 4

Ders sonu

**iyi
haftalar!**

